

**“İŞGAL ALTINDAKİ KIRIM’DA İNSAN HAKLARI
İHLALLERİ VE RUSYA FEDERASYONU’NDAKİ
GENEL İNSAN HAKLARI İHLALLERİ HAKKINDA”**

RAPOR

2020 Yılı

Hazırlayan

**KIRIM TÜRKLERİ KÜLTÜR ve YARDIMLAŞMA DERNEĞİ
GENEL MERKEZİ**

Ankara

10 Aralık 2020

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	1
I. KISA TARİHÇE	2
II. SOVYETLER SONRASI DURUM	2
III. 2014 İŞGALİNİN KISA DEĞERLENDİRMESİ.....	3
IV. KIRIM'DA RAPORLANAN İNSAN HAKLARI İHLALLERİ	3
A) SİYASİ HAKLARA VE SİYASİ TEMSİLE YÖNELİK İHLALLER	3
B) KIRIM'A GİRİŞ YASAKLARI VE SÜRGÜNLER	4
C) DÜŞÜNCE, İFADE VE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNE YÖNELİK İHLALLER	4
D) DİN VE VİCDAN ÖZGÜRLÜĞÜNE YÖNELİK İHLALLER	5
E) EN TEMEL İNSAN HAKKI "YAŞAM HAKKI" NIN İHLALİ.....	5
F) KİŞİSEL GÜVENLİK VE BEDEN BÜTÜNLÜĞÜ HAKKINA YÖNELİK İHLALLER.....	6
G) GÖÇ ETMEYE ZORLAMAYA YÖNELİK UYGULAMALAR VE DEMOGRAFİK DEĞİŞİM	6
H) EĞİTİM HAKKI İHLALLERİ.....	7
i) SOSYOEKONOMİK İHLALLER	7
J) ADİL YARGILANMA HAKKININ İHLALİ.....	8
K) GÖZALTI, TUTUKLAMA VE MAHKUMİYET KARARLARI.....	8
L) KÜLTÜR VARLIKLARINA YÖNELİK İHLALLER	9
M) TOPLANTI VE ÖRGÜTLENME HAKKINA YÖNELİK İHLALLER	9
N) HAK ULAŞIMI ENGELİ.....	10
O) SAĞLIK ALANINDA İHLALLER.....	10
P) KORONAVİRÜS PANDEMİSİ VE ETKİLERİ.....	10
I. KISA TARİHÇE	12
II. SOVYETLER SONRASI DURUM	13
III. TATARİSTAN'DA RAPORLANAN İNSAN HAKLARI İHLALLERİ.....	13
A) DÜŞÜNCE, İFADE VE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNE YÖNELİK İHLALLER	13
B) DİN VE VİCDAN ÖZGÜRLÜĞÜNE YÖNELİK İHLALLER	14
C) EĞİTİM HAKKI İHLALLERİ.....	14
D) ADİL YARGILANMA HAKKININ İHLALİ	15
E) SİYASİ TUTUKLULAR	15
F) GÖZALTI, TUTUKLAMA VE MAHKUMİYET KARARLARI.....	16
G) KÜLTÜR VARLIKLARINA YÖNELİK İHLALLER	16
H) TOPLANTI VE ÖRGÜTLENME HAKKINA YÖNELİK İHLALLER	17
i) KİŞİSEL GÜVENLİK VE BEDEN BÜTÜNLÜĞÜ HAKKINA YÖNELİK İHLALLER.....	17
J) SAĞLIK ALANINDA İHLALLER.....	18

SUNUŞ

Kırım'ın 2014 yılı Şubat ayında Rusya Federasyonu tarafından işgalinden bu yana yarımada yaşadığımız dünya üzerinde insan hakları ihlallerinin en çok yaşandığı coğrafya haline gelmiştir.

Tarihî süreç boyunca iki buçuk asırdır Rusya rejimleri tarafından gerçekleştirilen baskılar, katliamlar ve sürgünleri hafızasında canlı olarak tutmakta olan Kırım Tatarları, Rusya Federasyonu'nun uluslararası hukuku çiğneyerek gerçekleştirdiği işgale toplu olarak karşı çıkmış, Kırım'ın Kremlin rejimi tarafından oldu bitti ile yutulmasına direnç göstermeye işgalin ilk gününden itibaren başlamıştır. Rusya Federasyonu bu direnişe karşı baskı ve yıldırma siyasetini derhal uygulamaya sokarak hemen her gün ve her an Kırım'da insan haklarını ihlal etmektedir.

Kırım'la ilgili yaygın organlarına sürekli olarak düşen insan hakları ihlallerine dair bu olaylar bugün itibarı ile insanlığa karşı suçlar kategorisine girmektedir.

Birleşmiş Milletler, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği organları, uluslararası insan hakları örgütleri ve Kırım Tatarları'na ait sivil toplum kuruluşları tarafından defalarca raporlanan ve kınanan bu insan hakları ihlalleri, elinizdeki bu çalışmada bilgi notu niteliğinde mümkün olduğunca özetlenerek bir kez daha bilgilerinize sunulmaktadır.

Bu çalışmada Kırım Tatar Millî Meclisi başta olmak üzere KırımSOS, Kırım Tatar Kaynak Merkezi, Amnesty International ve UNESCO'nun yayınlamış olduğu Kırım'da insan hakları ihlallerine dair raporlar kaynak olarak alınarak derlenmiş ve özetlenmiştir. Söz konusu Raporların tamamına ilgili kuruluşların internet sitelerinden erişim mümkün olup, okuyucu kolaylığı ve erişilebilirlik açısından bu özet raporun hazırlanmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Bu çalışmayı hazırlayan Derneğimiz Genel Başkan Vekili ve Dünya Kırım Tatar Kongresi Genel Sekreteri Av. Namık Kemal Bayar'a, Av. Elif Gökçen Bay'a, ODTÜ Öğretim Görevlisi Fethi Kurtiy Şahin'e ve Araştırmacı Yazar Roza Kurban'a teşekkür ederiz. Hususen bu çalışmada bugüne kadar Türk ve dünya kamuoyunda pek fazla yer bulmamış Tataristan Cumhuriyeti'ndeki insan hakları ihlallerine de yer vermek Kazan Tatarı dost ve kardeşlerimize vefa borcumuzu eda niteliğindedir.

Saygılarımızla,

BİRİNCİ KISIM: KIRIM

I. KISA TARİHÇE

Kırım yarımadası ve İdil-Ural bölgesi, Hunlar ve İskitler dönemlerinde Türk kavimlerinin yerleşerek vatan haline getirdikleri topraklardır. Hunlar, İskitler, Hazar ve Kıpçak devletlerinin ardından kurulan Ulu Orda (Altın Ordu) İmparatorluğu döneminde tamamı ile müslümanlığı kabul etmiştir.

Ulu Orda İmparatorluğu'nun dağılmasının ardından Kazan ve Kırım Hanlıkları, Kasım ve Astrahan Hanlıkları ile birlikte imparatorluğun varisi olarak bu coğrafyada hüküm sürmüştür. XVI. asrın başlarından itibaren genişlemeye başlayan Rus Çarlığı ilk kez 1552 yılında Kazan Hanlığı'nı yıkarak işgal etmiştir. Rus Çarlığı'nın Kazan'dan sonraki hedefi Kırım olmuş ve 1783 yılında Kırım Hanlığı da Rusya tarafından işgal edilmiştir.

Bu tarihlerden sonra her iki coğrafyada yaşananlar asimilasyon ve Ruslaştırma politikalarının etkinliği ile bir katliamlar, zorla göçler, baskılar ve sürgünler tarihidir. 1552'de Kazan ve İdil-Ural bölgesinde, 1783 yılında Kırım'da başlayan Ruslaştırma hareketleri sayıları milyonlarla ifade edilen insanın katledilmesi, yurtlarından zorla göç ettirilmesi, sürgün edilmesi ya da mahkum edilmesi ile sonuçlanmıştır.

Tarihi süreç çerçevesinde vurgulamaya çalıştığımız bu uygulamaların ortak özelliği Moskova'da rejim değişse de Rus olmayan halklara ya da rejim muhaliflerine karşı yapılan baskıların aynı olmasından ibarettir.

II. SOVYETLER SONRASI DURUM

Sovyetler Birliğinin 1991 yılında yıkılmasının ardından birliğe bağlı ülkeler ardi ardına bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Bağımsızlıklarını ilan eden devletlerin sınırları da Birleşmiş Milletler ve diğer devletler tarafından tanınarak hukuki ve siyasi güvence altına alınmıştır. Kırım yarımadası bu dönemde Ukrayna devleti sınırları içinde kalmış ve bu sınırlar Birleşmiş Milletler Ana Statüsü ve 1994 yılındaki Budapeşte Memorandumu ile güvence altına alınarak aralarında Rusya Federasyonu'nun bulunduğu bazı devletler tarafından garantörlük sağlanmıştır.

Aynı yıllarda Kırım'ın yerli halkı Kırım Tatarları, 18 Mayıs 1944'te topyekun sürgün edildikleri vatanları Kırım'a geri dönme gayreti içindedir ve 1991 yılında II. Kırım Tatar Millî Kurultayı'nı toplayarak Kırım Tatar Millî Meclisi'ni seçmiştir. Bu iki organ Kırım Tatar halkının özyönetim organları olarak halen çalışmaktadır.

Tataristan ise 1994 yılında bağımsızlığını ilan etti ise de aynı yıl Rusya Federasyonuna bağlanarak Tataristan Federe Cumhuriyeti olarak bugün varlığını devam ettirmektedir.

III.2014 İŞGALİNİN KISA DEĞERLENDİRMESİ

Birleşmiş Milletler Ana Statüsü, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Antlaşması ve Helsinki Nihai Senedi, bir ülkenin başka bir ülkeye ait toprağı herhangi bir yolla işgal etmesini açıkça yasaklar ve bunu hukuksuz bir eylem olarak tanır.

Rusya Federasyonu, 27 Şubat 2014 tarihinde gerçekleştirdiğı askeri bir eylemle bu uluslararası sözleşmeleri alenen çiğneyerek Ukrayna devletinin bütün dünya devletleri ve uluslararası kuruluşlarca tanınmış sınırları içinde olan Kırım yarımadasını işgal etmiştir. Bu eylem bahsi geçen uluslararası antlaşmalar meyanında var olan hukukun açıkça ve kabaca ihlal edilmesidir.

Keza Rusya Federasyonu, 1994 Budapeşte Memorandumu ile garantörü olduğu Ukrayna devletinin toprak bütünlüğünü, kendi garantörlük taahhüdünü yok sayarak bu hukuksuz eylemi gerçekleştirmiştir.

Bu işgal eyleminin bizatihi varlığı ve kendisinin tek ve doğru tanımlaması “uluslararası suç”tur.

IV.KIRIM'DA RAPORLANAN İNSAN HAKLARI İHLALLERİ

a) Siyasi Haklara ve Siyasi Temsile Yönelik İhlaller

Kırım Tatarları, 18 Mayıs 1944 tarihinde topyekûn sürgüne gönderildikleri yerlerden 1989 yılından itibaren Kırım'a dönmeye başlamıştır. 1991 yılında Kırım Tatar halkı her bin kişiye bir milletvekili seçerek II. Kırım Tatar Millî Kurultayı'nı toplamıştır. Kırım Tatar halkının parlamentosu niteliğinde olan Kurultay, daimî toplanan bir parlamento değil; dönemsel olarak toplanan bir parlamentodur. Kurultay'ın kendi içinden seçtiğı Kırım Tatar Millî Meclisi ise daimî olarak görev yapan icra organı niteliğindedir. Her iki organ da gerek Ukrayna devleti gerekse uluslararası kuruluşlar tarafından Kırım Tatar halkının özyönetim organları olarak tanınmıştır.

Rusya Federasyonu, Kırım'ın işgalinin sonrasında Kırım Tatar Millî Meclisi'nin yasaklanmasına yönelik bir dava açarak yapılan yargılama sonrasında Meclis'in kapatılmasına ve faaliyetlerinin yasaklanarak tüm malvarlığının müsadereesine karar vermiştir.

Birleşmiş Milletler Lahey Adalet Divanı 19 Nisan 2017 tarihinde verdiği ara karar ile Rusya Federasyonu'nun Kırım Tatar Millî Meclisi'ne yönelik yasağı iptal etmesi ve Kırım Tatarları'nın millî temsil organlarına erişimlerinin önüne konulan engellerin kaldırılması yönünde ihtiyati tedbir kararı vermiştir.

Rusya Federasyonu, Birleşmiş Milletler Lahey Adalet Divanı'nın bu tedbir kararına uymayacağını açıkça ilan etmiştir.

Kırım Tatar Millî Meclisi'ne yönelik bu eylem, siyasi hakların kullanılması ve siyasi temsil haklarının kısıtlanmasına yönelik çok açık bir insan hakları ihlalidir.

Bu noktada hususen 2020 yılı içinde Rusya Federasyonu'nda yeni kabul edilen Anayasa ile sadece işgal altındaki Kırım'da değil, Federasyonun egemenliğı altındaki tüm topraklarda yaşayan Rus olmayan milletlerin millî, medenî, siyasî, dinî ve kültürel haklarının büyük bir tehdit altına girdiğı çok net olarak ifade edilmelidir. Muhtemelen 2021 yılının ortalarına doğru bu Anayasa değişikliklerinin altını dolduracak yasa, kararname ve diğer

mevzuatın yürürlüğe girerek tamamlanmasını müteakip Rus olmayan milletlerin Stalin dönemi Sovyetler benzeri uygulamalara maruz kalmaları beklenmelidir.

b) Kırım'a Giriş Yasakları ve Sürgünler

Rusya Federasyonu, işgalin hemen ardından işgale karşı direnen Kırım Tatarlarının direncini ortadan kaldırmak gayesi ile siyasi liderlerine, toplum önderlerine karşı bir takım yasaklamalar getirerek bu kişileri vatanlarından sürgün etmiş ve Kırım'a girişlerini yasaklamıştır.

Bu kişilerin başında dünyaca tanınan Kırım Tatar Millî Meclisi eski Başkanı ve insan hakları savunucusu Mustafa Abdülcemil Kırimoğlu (Mustafa Cemiloğlu) gelmektedir. Mustafa Abdülcemil Kırimoğlu ile birlikte takip eden süreç içerisinde Kırım Tatar Millî Meclisi Başkanı Refat Çubarov, Meclis eski üyesi ve aktivist Sinaver Kadirov, Kırım Haber Ajansı Editörü ve Millî Meclis üyesi Gayana Yüksel, Kırım Haber Ajansı Koordinatörü ve Kırım Derneği Genel Merkezi Kırım Temsilcisi İsmet Yüksel (Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı), ATR Televizyonu sahibi Lenur İslam gibi isimler de Kırım'dan sürgün edilerek vatanlarına girişleri Rusya Federasyonu tarafından yasaklanmıştır. İlerleyen tarihlerde Kırım Tatar Millî Meclisi Başkan yardımcıları İlmi Umerov ve Ahtem Çiygöz de Kırım'dan sürgüne gönderilmiştir.

Birleşmiş Milletler Lahey Adalet Divanı'nın 19 Nisan 2017 tarihli tedbir kararında Kırım Tatar halkının temsil organlarına ve siyasi, toplumsal temsilcilerine erişiminin engellenmesine yönelik Rusya Federasyonu karar ve uygulamaları açık bir şekilde eleştirilerek bu uygulamalar insan hakları ihlalleri arasında sayılmıştır.

c) Düşünce, İfade ve Basın Özgürlüğüne Yönelik İhlaller

Rusya Federasyonu'nun Kırım'ı işgaline karşı fikir beyan etmek, sosyal medyada, basında ya da halka açık yerlerde işgali ve işgal sonrasında yapılan uygulamaları dile getirmek ve eleştirmek, Kremlin yönetiminin politikalarına karşı düşünce belirtmek, eleştirmek işgal altındaki Kırım'da ve ülkenin diğer yerlerinde “aşırıçılık” ya da “ayrılıkçılık” suçlaması ile yargılama ve cezalandırma sebebi olmaktadır.

Bu kapsamda, “Kırım Tatar Millî Meclisini kapatılması”, “26 Şubat”, “Maidan Aktivistleri”, “Oleg Sentsov”, “Vladimir Balukh”, “Ukraynalı Sabotajcılar” davaları önemli örnekler olarak yaşanmıştır. Keza, işgal sonrasında Kırım'da işgali protesto etmek için eylem yapan, yapılan uygulamaları ve insan hakları ihlallerini eleştiren Kırım Tatarları ve Ukraynalar yapılan sözde yargılamalar neticesinde çeşitli hapis ve para cezalarına mahkum edilmiştir.

Bu başlık altında en çarpıcı insan hakları ihlalleri ifade ve basın özgürlüğüne yönelik ihlaller olarak karşımıza çıkmaktadır. Rusya Federasyonu, işgal sonrasında Kırım Tatarları ve Ukraynalılara yönelik olarak Kırım'da faaliyet gösteren hemen hemen bütün medya organlarını yasaklamıştır.

2014 yılından bu yana Kırım Tatar millî televizyonu olan ATR ve millî haber ajansı olarak çalışan Kırım Haber Ajansı dahil toplamda 28 medya organını yasaklamış, bunlara ait internet sitelerine erişimi engellemiş; Kırım'a yayın yapan 503 radyo ve televizyon frekansına

kanunsuz olarak el koymuştur. Yayını yasaklanan ya da el konulan gazete ve dergi gibi basılı medya organlarının sayısı bu rakamlara dahil değildir.

d) Din ve Vicdan Özgürlüğüne Yönelik İhlaller

Kırım'ın işgalinin hemen ardından 2014 yılı içinde yarımada'daki dini tesislere karşı Rusya Federasyonu tarafından baskınlar gerçekleştirildi. Kırım Tatarları'na ait camiler, dini eğitim kurumları emniyet güçleri tarafından kabaca gerçekleştirilen baskınlarla aramalar yapıldı ve aramalarda ele geçen bazı dini kitaplar ve eserlere Rusya kanunlarına aykırılık nedeni ile el konuldu.

2014 yılında yapılan bu baskınlar takip eden dönemde kişilere ve sivil toplum örgütlerine yönelik hale geldi. Tamamen barışçı bir şekilde dini ritüellerini ve ibadetlerini gerçekleştiren Kırım Tatarları içinde çeşitli inanç ve dünya görüşüne sahip gruplar "aşırılıkçılık" ve "İslami terörizm, radikalizm" suçlamaları ile ev aramaları, gözaltı ve tutuklamalara başlandı ve haklarında çeşitli tür ve sayıda davalar açılarak bir kısmının mahkumiyetine karar verildi. Basında ve elimizdeki Raporlarda "Hizb-ut Tahrir", "Yalta Dörtlüsü", "Kırım Müslümanları" davası olarak raporlanan bu davalarda dini inançlarını barışçıl bir şekilde yaşayan kişiler tutuklu olarak yargılanmakta ya da mahkum edilmektedir.

Bu davalara ilişkin istatistiklere aşağıda yer verilecektir.

Kırım'da din ve vicdan özgürlüğüne yönelik ihlaller sadece Kırım Tatarları'na değil Hristiyan topluma yönelik olarak da sürmektedir. Kiev Patrikhanesi'ne bağlı Kırım Ortodoks Hristiyanlarına ait kiliseler ve bunların malvarlıklarına yönelik baskılar da yoğun şekilde raporlanmaktadır.

e) En Temel İnsan Hakkı "Yaşam hakkı"nın İhlali

Kırım'ın işgalinden sonra en önemli gelişme en temel insan hakkı olarak belirlenen "Yaşam Hakkı"nın ihlalleri sayısında olmuştur. 2014 yılından günümüze bazıları cezaevlerinde olmak üzere 16'sı Kırım Tatarı toplam 20 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu sayı sadece faili meçhul cinayetleri kapsamakta olup, soruşturulmamış kazalarda hayatını kaybeden Kırım Tatar aktivistleri ve Rus güvenlik güçlerinin baskınında kalp krizi geçirek hayatını kaybeden ünlü Kırım Tatar insan hakları savunucusu ve aktivisti Veciye Kaşka sayıya dahil edilmemiştir. 2020 yılı içinde iki kayıp Kırım Tatarının cesedi yarımada sınırları içinde bulunmuştur. Böylelikle kayıp olanların sayısı azalmışken, öldürülen kişilerin sayısı artmıştır.

Söz konusu cinayetlerin ortak noktası tamamının faili meçhul olması, cinayetler hakkında Rusya makamları tarafından herhangi bir soruşturma açılmaması ve cinayete kurban gidenlerin neredeyse tamamının Rusya karşıtı barışçı gösterilerde yer almalarıdır.

Kırım'da gerçekleşen "yaşam hakkı"nın ihlali vakaları, bu ihlalleri basit bir insan hakları ihlali sorunu olmaktan çıkararak doğrudan "suç" niteliğine büründürmektedir. Rusya makamları, bunları soruşturarak faileri ortaya çıkarmak yerine olayların üstünü örterek delilleri karartmakta ve doğrudan bu suçlara iştirak etmektedir. Bireysel suç niteliğinde görülmesine çalışılan bu eylemler, esasında daha geniş kapsamlı olarak işlenmekte olan "insanlığa karşı suçun" parçaları ve aşamalarından ibaret eylemlerdir.

f) Kişisel Güvenlik ve Beden Bütünlüğü Hakkına Yönelik İhlaller

Kişisel güvenlik ve beden bütünlüğünün korunması hakkı İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde düzenlenmiş temel insan hakları içinde yer almaktadır. Kişinin güvenli bir ortamda yaşaması ve beden bütünlüğüne yapılması muhtemel saldırılara karşı güvencesini oluşturan bu temel insan haklarını ihlale yönelik eylemler Kırım'da dikkat çekici ölçüde artmıştır.

Bu ihlallerin en çarpıcı örnekleri, 2014 yılından sonra kaçırılan Kırım Tatarları ve Ukrainerlerdir. 2014 yılından sonra yine neredeyse tamamı işgale ve Kremlin rejimine karşı aktif barışçıl eylemler içinde olan 13 Kırım Tatarı kimliği belirsiz kişilerce kaçırılmış ve bugüne kadar kendilerinden haber alınmamıştır. 2020 yılında bulunan iki ceset nedeniyle kayıpların/kaçırılanların sayısı 11'e düşmüştür.

Tıpkı, faili meçhul cinayetlerde olduğu gibi bu adam kaçırmaya suçlarına karşı da Rusya makamları tarafından ya hiç soruşturma açılmamış ya da açılan soruşturmalar kısa sürede kapatılarak üstleri örtülmüştür. Bu vakaların en dikkat çekici örneği Dünya Kırım Tatar Kongresi Genel Sekreter Yardımcısı Ervin İbragimov'un kaçırılması vakasıdır.

Aynı dönem içinde iki insan kaçırmaya vakası da çevredekilerin yardımları ile engellenmiştir.

Keza, insan kaçırmaya vakalarına ilaveten aralarında bazı Kırım Tatar Millî Meclisi üyelerinin de bulunduğu çok sayıda kişiye karşı darp ve yaralama suçu da işlenmişse de bu vakalar hakkında da bir soruşturma ya hiç açılmamış ya da açılan soruşturmalar çeşitli gerekçelerle kısa sürede kapatılmıştır.

g) Göç Etmeye Zorlamaya Yönelik Uygulamalar ve Demografik Değişim

Kırım Tatar Millî Meclisi verilerine göre 2014 yılından sonra 30.000'e yakın Kırım Tatarı, Kırım'daki ev ve işlerini terk ederek Ukrayna anakarasına ve diğer ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır.

İşgal sonrasında yaşanan baskılar, yukarıda yer verilen uygulamalar, korkutma ve yıldırma politikaları, milliyet ve köken nedeni ile işlerinden çıkartılmalar bu zorunlu göçün nedenidir. Bu veriler 2014-2020 yılları arasında Kırım'da yaşayan Kırım Tatarlarının %9'unun yarımadaı terk ettiğini göstermektedir.

Buna mukabil yine Kırım Tatar Millî Meclisi verilerine göre askeri personel hariç 145.000 insan Rusya Federasyonu'nun diğer bölgelerinden işgal altındaki Kırım'a iskan edilmiştir. Kremlin rejimi bu politika ile Kırım'ın demografik yapısını etnik Ruslar lehine tamamen değiştirme amacını gütmektedir.

Yine aynı dönemde doğu Ukrayna'da ayrılıkçı Rus teröristlerin başlattığı çatışmalardan ve Kırım'dan kaçarak evlerini terk etmek zorunda kalan Ukrainerlerin sayısı Birleşmiş Milletler Mülteciler Komiserliği verilerine göre 1.300.000 kişiye ulaşmıştır.

h) Eğitim Hakkı İhlalleri

Temel insan haklarından biri de her insanın eğitim alma hakkıdır. Kırım Tatarları için tarih boyunca varlığına yönelik saldırılar karşısında ayakta durabilmenin ana unsuru eğitim ve hususen millî varlığın temeli olan ana dilin korunmasıdır.

2014 yılına kadar Kırım Tatarca eğitim verilen millî okul sayısı 14'tür. İşgalden sonra bu okulların millî okul olma statüsü kaldırılmıştır.

UNESCO verilerine göre Kırım Tatar dili eğitimi verilen diğer okulların sayısı 2013 yılında 384 iken 2020 yılında bu sayı 133'e düşmüştür.

Yine UNESCO verilerine göre Kırım Tatar dili eğitimi alan öğrencilerin sayısı 2013 yılında 18.020 iken bu sayı 2020 yılında 1879'a inmiştir.

Keza aynı verilere göre Ukraince eğitimi veren okul sayısı aynı dönemde 8'den 1'e, Ukraince eğitim verilen diğer okullardaki sınıf sayısı 879'dan 13'e, öğrenci sayısı ise 13.688'den 172'ye düşmüştür.

Bu veriler resmî olarak açılan derslik sayılarına ait olup, esasında öğretmen, kitap ve eğitim materyali yetersizliği ya da yokluğu gibi gerekçelerle bu okulların hemen hiçbirinde Kırım Tatar dili ya da Ukrain dili eğitimi de verilmemektedir.

Verilerdeki bu dramatik düşüş bireylerin ve özellikle çocukların anadilde eğitim hakkının büyük ölçüde ihlaline çok açık bir örnektir.

Rusya Federasyonu'nda 2019 yılında yürürlüğe giren Anadilde Eğitime Dair Kanun'un akabinde 2020 yılı Temmuz ayında yürürlüğe giren yeni Rusya Federasyonu Anayasası hükümleri birlikte incelendiğinde işgal altındaki Kırım'da ne Kırım Tatarcanın ne de Ukrainenin ya da Rusça dışında başka bir dilin önümüzdeki yıllarda eğitim dili olarak kullanılması neredeyse imkansız hale gelmiştir.

i) Sosyoekonomik İhlaller

Kırım'ın işgalinin sonrasında çok sayıda Kırım Tatarı ve Ukraynalı ırk ayrımcılığına maruz kalarak işten atılmıştır. Özellikle kamu otoriteleri ve kurumlarında çalışan Kırım Tatarı ya da Ukrain sayısı neredeyse yok derecede az hale getirilmiştir.

Bu uygulama işgalden sonra Kırım'da oldukça yükselen ırkçı ve şovenist dalganın bir sonucudur. İşyerlerinde bireylerin anadilde konuşmaları, dini vecibe ve vazifelerini yerine getirmeleri engellenmekte, iş sözleşmelerinin feshedilerek işten çıkartılmalarına gerekçe gösterilmektedir.

Netice olarak, sosyoekonomik güvenceleri ellerinden alınan bireyler Kırım'ı terk etmek zorunda bırakılmaktadır.

Keza, Kırım'daki sağlık kuruluşlarında da Rusça konuşmadığı için sağlık hizmetlerinden faydalandırılmayan ve bu nedenle can kaybı ile sonuçlanan vakalar da yaşanmıştır.

Kabaca sosyal güvence hakkı olarak tanımlanan temel insan haklarının ihlali niteliğindeki bu fiiller Kırım'daki insan haklarına yönelik suçlara dair çarpıcı örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

j) Adil Yargılanma Hakkının İhlali

Kırım yarımadası çeyrek yüzyıl boyunca Ukrayna hukukuna tabi kalmıştır. Kırım Özerk Cumhuriyeti vatandaşları bu dönemde Ukrayna yargılama usulleri ve kanunlarına bağlı olarak yaşamışlardır. Kırım'ın işgali ile ülkede bu vatandaşların tamamen yabancı olduğu Rusya Federasyonu kanunları uygulanmaya başlanmıştır. Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin Kırım Tatarı olsun olmasın tüm vatandaşları işgalci devlet hukukunun kanunları ve uygulamaları ile karşı karşıyadır. Rusya Federasyonu'nun Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ndeki sicili dikkate alındığında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan Adil Yargılanma İlkesi'nin Kırım'da da Rusya tarafından dikkate alınmadığı örnekler oldukça yüksek sayıya ulaşmıştır.

İşgale karşı direniş gören bireyler ve gruplara karşı Rusya makamlarınca açılan tüm soruşturma, kovuşturma ve yargılamalarda adil yargılanma hakkının açıkça ve kabaca ihlal edildiği raporlanmıştır.

Uzun gözaltı ve tutukluluk süreleri, duruşmalarda savunma ve söz hakkının kısıtlanması, kamuya kapalı duruşmalar yapılması, soruşturma ve kovuşturmalarda şüpheli ve avukatının dosyalara erişim ve inceleme hakkının kısıtlanması ya da engellenmesi, avukat ile tutuklunun görüşmesinin engellenmesi, savcılık mütalaasında istenenden daha uzun mahkumiyetlere hükmedilmesi adil yargılama hakkının ne denli ihlal edildiğinin açık kanıtlarıdır.

Adil yargılanma hakkının çok açık ve kabaca ihlaline yönelik çok çarpıcı bir delil ise kutsal olarak sayılan savunma hakkının kısıtlanması ve savunma vazifesini yerine getiren avukatlara karşı yürütülen uygulamalardır. Kırım Tatarları hakkında açılan davalarda savunma görevini yürüten Avukat Nikolay Polozov ve Avukat Mark Feygin'in avukatlık mesleğinden çıkartılması, Avukat Emil Kurbedinov ve Avukat Edem Semedlayev ile diğer avukatların çalışma ofislerine yapılan baskınlar, bu avukatların gözaltına alınmaları adil yargılanma hakkı ihlallerine yönelik çok açık kanıt ve vakalar olarak yaşanmaktadır.

k) Gözaltı, Tutuklama ve Mahkumiyet Kararları

2014 yılından bugüne çeşitli gerekçelerle Kırım Tatarları ve Ukrainlere yönelik olarak Kırım'daki Rus emniyet güçleri ve makamlarınca gerçekleştirilen operasyonlar tam anlamı ile saldırı niteliğindedir ve doğrudan "devlet terörü" tanımına girmektedir.

Söz konusu otoriteler tarafından bayramlar ve resmi tatiller dışında gerçekleştirilen mesailerde hemen her iki günde bir Kırım Tatarları ve Ukrainlere ait evler ve işyerlerine baskın gerçekleştirilmekte, aramalar yapılmakta ve bireyler gözaltına alınmaktadır. Kırım Tatar Kaynak Merkezi verilerine göre sadece 2020 yılının ilk 9 ayında tamamı Kırım Tatarları'na ait olmak üzere 5 ev araması yapılmış, bu aramalardan sonra 6'sı Kırım Tatarı olmak üzere 9 kişi gözaltına alınmıştır. Arama ve gözaltı işlemleri sayısında önceki yıllara göre önemli düşüş kaydedildi ise de bunun temel nedeninin dünya çapında devam eden Koronavirüs salgını olduğunun altının çizilmesi gerekmektedir.

2020 yılında Kırım'da sözde güvenlik güçleri tarafından yapılan sorgulamaların sayısı tamamı Kırım Tatarları'na yönelik olmak üzere 7'dir.

Kırım'da 2020 yılı itibarı ile 12'si bu yıl içinde olmak üzere tutuklanan şahısların sayısı 294'tür. Halen tutuklu olanların 208'i Kırım Tatarı'dır.

Tutuklamalar hususunda göze çarpan bir husus 3 tutuklunun Kırım dışına sevk edilmesi olmuştur. Daha önceki yıllarda Kırım dışına sevkedilen tutuklularla birlikte bu sayı 72'ye ulaşmıştır. Yapılan yargılamalar neticesinde kısa süreli hapis ve para cezası ile karşılaşan kişilerin sayısı bu verilerde yer almamaktadır.

l) Kültür Varlıklarına Yönelik İhlaller

Kırım'da 1783 işgalinden sonra ayakta kalabilen ve günümüze ulaşan nadir kültür varlıklarından biri ve en önemlisi tarihi başkent Bahçesaray'da bulunan ve 2014'teki işgale kadar Kırım Tatar Millî Müzesi statüsünde olan Hansaray'dır.

2017 yılında Rus yönetimi Hansaray'da restorasyon adı altında bazı çalışmalara başlanmış ise de söz konusu tadilat çalışmalarının kültür varlıklarının restorasyonuna dair bilimsel ve teknik yöntemlere ve kurallara uyulmaksızın, eserin tarihi ve original özelliğini bozacak şekilde yapıldığı anlaşılmıştır.

UNESCO Dünya Mirası aday listesinde yer alan Hansaray'da yapılan bu tahrip edici çalışmalara yönelik mürcaatlar neticesinde UNESCO, söz konusu çalışmaların durdurulması ve yapının UNESCO uzmanları tarafından incelenmesine izin verilmesi noktasında bir rapor hazırlayarak konuyu gündemine almıştır. Ancak, Rusya Federasyonu bu konuda bu güne kadar herhangi bir adım atmamıştır.

Hansaray'da başlatılan ve bilimsel tekniklere aykırı şekilde yapılmakta olan restorasyon çalışmaları 2020 yılında da devam etmiştir.

Buna ilaveten, Ukrayna döneminde Kırım'daki müzelerde sergilenen ve tarihî değerleri oldukça fazla olan "İskit Hazinesi" ve Kefe'deki "Ayvazovskiy Müzesi"nde bulunan tabloların da içinde bulunduğu çok sayıda eserin Moskova'ya taşındığı anlaşılmıştır.

m) Toplantı ve Örgütlenme Hakkına Yönelik İhlaller

İşgalden sonra en önemli yasak Kırım Tatarları'nın matem günü olan 18 Mayıs 1944 Sürgünü'nün anma merasimleri ve işgalden önce her yıl gerçekleştirilen anma mitinginin yasaklanmasıdır. Rusya Federasyonu 18 Mayıs gününü sinik bir şekilde "Kırım Tatarları'nın Rehabilitasyonu Günü" olarak ilan ederek, 18 Mayıs 1944 Sürgün ve Soykırımında hayatlarını kaybedenlerin hatırası ile alay etmektedir.

Keza, Kırım Tatarları açısından tarihi önem arz eden diğer günlerin anılması, kutlanmasına yönelik toplu faaliyetler de yasaklanmıştır. Her ne kadar bugüne kadar herhangi bir soruşturma ve kovuşturma vakası yaşanmasa da cenaze ve matem zamanlarında insanların toplu halde etkinlik yapması da yasaklanmıştır.

Kırım Tatarları'nın izin verilen alanlar dışında faaliyette bulunmak üzere örgütlenmeleri de yasaktır.

n) Hak Ulaşımı Engeli

İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinin ve özellikle de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin temel insan hakları arasında belirlemiş olduğu adil yargılanma hakkı ve hak arama özgürlüğü konularında da Kırım'da ciddi sayılara ulaşan ihlaller gerçekleşmiştir.

Kırım Tatar Kaynak Merkezi verilerine göre bu yılın ilk dokuz ayında Kırım'da hak arama özgürlüğünün ihlali sayısı 18'dir. Bu ihlallerin 16'sının mağduru Kırım Tatarları olmuştur.

o) Sağlık Alanında İhlaller

2020 yılının ilk 9 ayında içinde Kırım'da 11 fiziksel ve zihinsel sağlık ihlali gerçekleşmiştir. Bu ihlallerin 9'unun mağduru Kırım Tatarları'dır.

Kırım'ın işgalinden bu yana Kırım'da sağlık hizmetlerinin kalitesi oldukça düştüğü gibi sağlık tesislerinde insanlara yönelik ayrımcılık ve ırkçılık vakalarına da rastlanmaktadır. İşgalden bu yana Rusça konuşmadıkları için sağlık hizmeti verilmeyen ve bu sebeple hayatını kaybeden insanların sayısı 3'tür. Diğer taraftan, evrensel sağlık hizmetlerine aykırı olarak Derneğimizce Türkiye'de tedavileri üstlenilen bazı hastaların hastalıklarının ilk evresinde Kırım'daki sağlık kuruluşları ve doktorlar tarafından yanlış tedavi başlatıldığı, böylelikle hastalığın ilerlemesinin sağlandığı, ölüme sebebiyet verebilecek şekilde hastalara yanlış ilaçlar verildiği müşahade edilmiştir. Bu hastaların tedavi şekilleri ve kullandıkları ilaçlar Türkiye'deki tedavi süreçlerinde sağlık kuruluşları tarafından derhal değiştirilmiştir. Bu gibi uygulamaların Kırım'da duyulması insanların sağlık hizmetlerine güvenini ortadan kaldırmıştır.

p) Koronavirüs Pandemisi ve Etkileri

2020 yılında bütün dünyayı etkileyerek pandemi olarak tanımlanan Koronavirüs salgını Kırım'da ilk kez 21 Mart 2020 tarihinde görüldü. Aralık 2020 tarihine kadar toplamda 2 milyon nüfuslu olan yarımada sözde Kırım yönetimi verilerine göre 20.619 vaka tespit edildi ve 436 kişi salgın nedeniyle hayatını kaybetti. Gerek bağımsız yerel kaynaklardan gerek hükümet dışı Rus kaynaklarından ve Rusya'da faaliyet gösterebilen bağımsız kaynaklardan elde edilebilen bilgilere göre Covid-19 nedeniyle hayatını kaybeden ya da hastalığa yakalanan pek çok insan kayıtlara zatürree (pnömöni) ya da diğer hastalıklar olarak geçirildi. Bu nedenle tıpkı Rusya Federasyonu'nda olduğu gibi Kırım'da da sözde yönetimin yayınladığı verilere itibar edilmesi pek mümkün görülme de ilan edilen vaka sayısı dahi önemli bir miktara ulaşmış bulunmaktadır.

Diğer taraftan, Kırım yarımadasında Covid-19 vakalarının %60 ya da %70'lik bir diliminin Kırım Tatarları arasında görüldüğü Kırım'da yaşayan soydaşlarımız, Kırım Tatar Millî Meclisi azaları, aktivistler ve yerel kaynaklar tarafından Genel Merkezimize iletilmiştir.

Bununla birlikte 2020 Ekim ayının ortalarından itibaren salgının hızının anormal seviyede artmasıyla Kırım'da yaşayan aktivistlerin acil yardım talepleri, ilaç ve tedavi ihtiyacının giderilemediği bilgileri ulaşmaya başlamıştır.

Bir st maddede de değinildiği üzere salgınla birlikte Kırım'ın yetersiz sağlık altyapısı tamamen kmřtr. Hastanelerde hastalığın tedavisi için yer kalmadığı gibi yarımada tedavi için gerekli olan ilaçlar da artık bulunmamakta ya da karaborsa da çok yüksek fiyatlarla satılmaktadır. Nihayet, hastanede tedavi görmesi gereken hastalardan rüşvet istendiği basında da sıkça yer bulmaktadır. Bununla birlikte Covid-19 bulaşmış doktor ve diğer sağlık personelinin hastalığın ilk devrelerinde karantina sürecine alınmaksızın çalışmaya mecbur tutuldukları da tespitler arasındadır.

Keza, salgının yarımada ulaşmasından bu yana sözde Kırım yönetiminin bütün dünyada uygulanan tedbirlerden neredeyse hiçbirini Kırım'da uygulamadığı, bu nedenle hastalığın yayılmasını engelleyecek hiçbir tedbirin alınmadığı da bir vakıa olarak not edilmelidir.

İKİNCİ KISIM: KAZAN

TATARİSTAN

- Nüfusu: 3 782 800
- Yüzölçümü: 67.836.2 km²
- Resmi Dili: Tatarca ve Rusça
- Etnik Yapı: %51,3 Tatar, %41 Rus, %3 Çuvaş ve diğer milletler.
- Türkiye’de Kazan Tatarlarının sayısı 20 bin ile 50 bin arasında telaffuz edilmektedir.

I. KISA TARİHÇE

Kazan Tatarları köklü bir geçmişi, zengin bir kültürü olan bir millettir. Tarihçilerin fikrine göre, Kazan Tatarlarının kökeni Hun İmparatoru Atilla’ya (400–453) dayanmaktadır. VI. yüzyılda Kubrat Han (580–642) tarafından kurulan Büyük Bulgar Devleti, VIII. yüzyıldan X. yüzyıla kadar hüküm süren Hazar Kağanlığı, X.-XII. yüzyıllar arasında İdil boyunda kurulan İdil Boyu Bulgar Devleti ve 1223 yılından 1481 yılına kadar büyük topraklara hâkim olan ve 200 yıldan fazla hüküm süren Altın Ordu Devleti Kazan Tatar tarihinin bir parçasıdır. Türk Dünyası’nı bünyesinde barındıran Altın Ordu’nun çöküşü ile birlikte Kazan Hanlığı, Astrahan Hanlığı, Sibiryâ Hanlığı, Nogay Hanlığı, Kırım Hanlığı gibi hanlıklar ortaya çıkmıştır. 1437 yılında Uluğ Muhammet Han tarafından kurulan Kazan Hanlığı, Kazan Tatarlarının kurduğu son devlettir. 100 yıldan fazla hüküm süren Kazan Hanlığı 1552 yılından Korkunç İvan tarafından işgal edilmiş ve Kazan Tatarları Rus esareti altına girmiştir. Ruslar, Kazan Tatarlarını zorla Hıristiyanlaştırma yoluyla Ruslaştırma siyaseti yürütmüştür. Hıristiyanlığı kabul etmeyenler idam edilmiş, sürgüne gönderilmiş, açlık ile terbiye edilmiş, yüksek haraçlar ödemeye zorlanmıştır. Baskı, zulümden usanan Kazan Tatarları 1917 Şubat ve Ekim Devrimlerini büyük bir heyecanla karşılamış, değişimleri bir kurtuluş olarak görmüştür. Ancak rejimin değişmesiyle Rusların Ruslaştırma, Rus olmayan milletleri asimile etme siyaseti değişmemiştir. Büyük vaatler ile iktidara gelen Bolşevikler, verdikleri vaatleri unutup, “böl ve yönet” mantığından yola çıkarak 27 Mayıs 1920’de Tataristan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyetini (TÖSSC) ilan etmiştir. Bolşevikler iktidara geldiği 1917 yılından 1990 yılına kadar tüm Rusya’da siyasi suçlu olarak tutuklanan insan sayısı 3.853.400, idam edilenlerin sayısı ise 827.995’tir. En çok tutuklama ve idamlar Stalin’in aydın soykırımı yıllarında yaşanmıştır. Açıklanan rakamlara göre Stalin döneminde idam edilen Tatarların sayısı 3799’dur.

II. SOVYETLER SONRASI DURUM

1990 yılının 30 Ağustos tarihinde Tataristan Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyetinden (RSFSR) çıkmış ve Tataristan Devlet Egemenliği Beyanatını kabul etmiş, böylece Tataristan bağımsızlığını ilan etmiştir. 1991 yılının Aralık ayında Sovyetler Birliği dağılmış, Sovyetlere bağlı ülkeler bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlıklarını ilan eden devletlerin sınırları da Birleşmiş Milletler ve diğer devletler tarafından tanınarak hukuki ve siyasi güvence altına alınmıştır. Ancak Rusya Tataristan'ın bağımsızlığını tanımamış ve Tataristan 1992 yılının 21 Mart tarihinde referanduma gitmiş, halkın %61,4'ü Tataristan'ın bağımsızlığından yana oy kullanmıştır. Referandum sonucunda 1992 yılının 6 Kasım tarihinde Egemen Tataristan Cumhuriyeti'nin Anayasası kabul edilmiştir.

III. TATARİSTAN'DA RAPORLANAN İNSAN HAKLARI İHLALLERİ

Rusya'da Ruslardan başka milletlerin var olmasına ne imkân ne de olasılık vardır. Rusya'daki Türklerin yargılandığı suçlamalar "Milletler ve Dinler arası kin ve düşmanlığı tahrik" adı altında Rusya Anayasası'nın 282 maddesi ve "Rusya'nın toprak bütünlüğünü bölme" adı altında 280. maddedir. 2019 yılının başında Rusya Anayasasının 282. maddesi "yumuşatılmış", hapis cezaları para cezasına çevrilmiştir. 282. maddenin cezası 300 bin Ruble civarında olup yaklaşık 5 bin Dolara eşittir. Rusya'da ortalama askeri ücret göz önünde bulundurulursa, "suçluların" bu ücreti ödemeleri imkânsızdır.

Tataristan'da açılan davalar siyasi ve dini davalar olarak ikiye ayrılmaktadır. Müslüman ise "terörist"; Tataristan'ın bağımsızlığından söz eden "bölücü"; Tatarlara yapılan haksızlıkları kaleme alan yazarlar "aşırı"dır (ekstrimist). Uydurma davalar açılarak binlerce insan tutuklanmakta, yargılanmakta, hapsedilmekte ve ağır para cezalarına çarptırılmaktadır. Tutukluların sayısı net olarak bilinmemekle birlikte, kayda geçen davalara bakarak tahmin yürütmek mümkündür. Her yıl Tataristan'da terörist, bölücü, ekstrimist (aşırı) suçlamalarıyla 50 ile 80 arasında dava açılmaktadır.

a) Düşünce, İfade ve Basın Özgürlüğüne yönelik ihlaller

Rusya'da fikir özgürlüğü diye bir kavram yoktur. Sosyal medyada, basında Rusya'ya karşı yapılan eleştiriler suç olarak değerlendirilmekte ve eleştirenler "Rusya'nın toprak bütünlüğünü bölme" suçuyla Rusya Anayasasının 280. maddesi ile yargılanmaktadır. Bunun en belirgin örneği 2018 yılının Kasım ayından beri tutuklu bulunan aslen Başkurt Türk'ü yazar ve siyasetçi Ayrat Dilmöhemetov'tur. O, Rusya Anayasası'nın 280. maddesinin 1.fıkrası (aşırılığa teşvik) ve 250. maddesinin 2. fıkrası (terörcülüğe teşvik, sosyal medyada terörü aklama ve terör propagandası yapma) ile yargılanmaktadır. 2020 yılının ağustos ayında mahkeme kararı açıklanmış, Ayrat Dilmöhemetov 30 yıl ağırlaştırılmış hapis cezasına çarptırılmıştır.

b) Din ve Vicdan Özgürlüğüne yönelik ihlaller

Tataristan'da son yıllarda camilerin sayısı artsa da, din ve vicdan özgürlüğünden söz etmek imkânsızdır. Tataristan'da son zamanlarda tüm dini tesislere kameralar konulmuştur. Bu bağlamda ibadet için gelenler fişlenmekte, akabinde yasadışı terör örgütü üyesi olarak lanse edilip yargılanmaktadır. Evde yapılan aramalarda bulunan Kuran kitapları "suç unsuru" olarak değerlendirilmektedir. Kazan'daki "El-İman" camii imamı, Gabdrahman (Albert) Naumov tutuklanan ilk imamdır. Naumov aynı zamanda Rusya Müslümanları Diyanet Nezareti Ulema Şurası üyesidir. O, Tataristan'da yasaklı olan "Nurcular" tarikatına başkanlık etmekle suçlanmaktadır. İmamın tutuklanması ve suçlanması aslında tüm Müslümanlara verilen bir gözdağıdır. Rusların anlayışına göre Müslüman eşittir teröristtir. Bunu 2016 yılının 24 Haziran tarihinde Rusya Duması'nda kabul edilen, tarihe "Yarovaya kanunu" olarak geçen kanundan da görmek mümkündür. "Terörle mücadele" kapsamında kabul edilen bu yasa gereği, din adamları faaliyetlerini sadece ibadethanede yapmalıdır; evlerde - iftar vermek, dini nikâh kıydırmak, merhumları anma günleri düzenlemek yasaklanmıştır. Bu bağlamda 1552 Kazan Şehitlerini Anma Günlerinde toplanıp Süyümbike Minaresi'ne gitme, orada dua etmek yasaktır. Bu kanun sadece Türklere uygulanmakta olup, Ruslar Haçlı yürüyüşlerine vs. yapmalarına, toplanıp dua etmeleri serbesttir.

Milli hareket aktivisti Ayrat Şakirov 2019 yılında yapılan 1552 Kazan Şehitlerini Anma etkinliğinde Kuran okuduğu için idari hukuk ihlali kanununun 20. maddesinin 3. fıkrasının 1.bendine (kin ve nefreti tahrik etme, insanlık haklarını aşağılama) göre yargılanmış ve 10 Ağustos 2020 tarihinde 40 saat kamu hizmeti cezasına çarptırılmıştır.

2020 yılının başlarında 2017 yılında tutuklanan ve "Kazan Onluğu" adıyla bilinen dava İdil boyu askeri mahkemesinde görüşülmüştür. Tutuklu 10 Tataristanlı, "Hizb ut-Tahrir" örgütünün Kazan şubesini kurma, üye olma, terör örgütüne maddi yardımda bulunma ve terör örgütünün propagandasını yapma suçundan yargılanmış ve 14 yıldan 22 yıla kadar hapis cezasına çarptırılmıştır. Aynı dava kapsamında Rusya Yüksek Mahkemesi'nce "Hizb ut-Tahrir" dosyası kapsamında yargılanan "Ufa Yirmiliği" adıyla bilinen Müslümanları 10 yıldan 24 yıla kadar hapis cezası, 400 binden 700 bine kadar para cezasına çarptırılmıştır.

2016 yılında Salavat şehrinde tutuklanan 5 kişi Rusya'da terör örgütü olması gerekçesiyle yasaklanan tarikatın faaliyetlerini yürütme suçu ile Rusya Anayasası'nın 205. maddesi 5. fıkrasının birinci ve ikinci kısmı gereği yargılanmıştır. "Salavat Beşliği" adı altında yargılanan Albert Şerefiev, Aylar Aydarbekov, Nail Minniehmetov, Maksim Puygin ve Radik İmangulov 11 yıldan 16 yıla kadar hapis cezasına çarptırılmıştır.

c) Eğitim Hakkı ihlalleri

Ana dilde eğitim ve ana dil eğitimi konuları Putin'in iktidara gelmesi ile birlikte ivme kazandı. Putin, Rus olmayan milletleri yok etmek için Rusya Anayasasına değişiklikler yapma, kanun çıkarma yoluyla asimilasyon siyasetini farklı bir boyuta taşımıştır.

2007 yılının sonunda Putin 309 nolu kanunu imzalamıştır. Bu kanuna göre, Rusya Federeasyonu kanunlarından "Milli komponent (parça, kısım)" kaldırılmıştır. Bu bağlamda 2009-2010 eğitim yılından itibaren millî okullar kapatılmış, lise mezuniyet ve üniversiteye giriş sınavları da sadece Rus dilinde yapılmaya başlamıştır.

20 Temmuz 2017 tarihinde Yoşkar-Ola şehrinde gerçekleşen Uluslararası İlişkiler Şura'sında Putin "Rus dili dışındaki başka dilleri zorunlu okutmak – yaramaz bir durumdur" şeklindeki konuşması konunun Rusya Devlet Duma'sı oturumuna gündeme alınmasına neden olmuş ve Rusya Federasyonu Eğitim Sisteminin 29.12.2012'de kabul edilen 273 nolu kanunda değişiklik yapılmıştır. 3 Ağustos 2018 tarihinde Putin tarafından imzalanan Rusya Federasyonu devlet eğitim standartlarında yapılan ekleme ve değişikliklere göre, Rus dili "ana dil" olarak kabul edilmiş, millî dil eğitimi 2 saate indirilmiş o da velilerin isteğine bırakılmıştır.

11 Mart 2020 tarihinde Rusya Duması'nda Rusya Anayasası'nda değişiklikler yapılmasına dair kanun tasarısı kabul edilmiştir. Söz konusu değişiklik Anayasanın 68. maddesini kapsamaktadır. En dikkat çeken ve düşündürülen madde ise "Rus dili devlet kurucu milletin dilidir" şeklindeki değişikliktir. Bilindiği üzere Rusya Federasyonu'nda 193 millet, 277 dil ve şive olmak üzere 22 millî cumhuriyet bulunmaktadır. Anayasadaki bu ifadeler "federasyon" tabirini ortadan kaldırmakla birlikte Rusya'da yaşayan Rus olmayan milletleri hiçe saymaktadır. "Rus dili devlet kurucu milletin dilidir" demek Ruslara özel siyasi statü vermenin dışında Ruslara sınırsız yetki tanımaktır.

d) Adil Yargılanma Hakkının ihlali

Rusya mahkemelerinde adil yargılanmaktan söz etmek mümkün değildir. Uydurma davaları, uzun tutukluluk süresi takip etmektedir. Uzun gözaltı ve tutukluluk süresi, suçsuz olan insanları yıldırma için yapılan bir psikolojik baskıdır. Açılan davalar en az 2-3 yıl sürmektedir. Mahkemelerde adil yargılanma da söz konusu değildir. Suçsuz olan tutukluların önceden hazırlanmış uydurma davaların kararı baştan bellidir. Tutuklu itirazda bulunursa suçların sayısı katlanarak artmaktadır.

Yargılama sırasında duruşmalarda tutukluların yakınları mahkeme salonlarına alınmamakla birlikte, bazı duruşmalar basına kapalı bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Psikolojik baskılar yalnız mahkeme tarafından değil sözde "bilirkişiler" tarafından da uygulanmaktadır. 25 Ekim 2019 tarihinde Baykal ötesindeki Gornıy şehrindeki askeri bölükte nöbet değişimi sırasında 8 kişiye ateş eden Ramil Şemsetdinov'a karşı açılan cinayet işinde "bilirkişilere" başvurulmuştur. Askerde aşağılama, hakaret, taciz ve tecavüze maruz kalan Şemsetdinov daha önce komutanlarına şikâyetinde bulunsa da sözleri dikkate alınmamıştır. Psikolojik olarak etkilenen Ramil son çare olarak silaha başvurmuştur. Son duruşmada Ramil "vaziyet beni bu duruma getirdi", demiştir. Moskova'da gerçekleşen incelemede, bilirkişi Şemsetdinov'u aşağılayarak "neden başkalarını öldürmek yerine kendin intihar etmedin?" demiştir. Bu sorudan da anlaşıldığı üzere Rusya mahkemelerinde adil yargılanma imkânsızdır.

e) Siyasi tutuklular

Tataristan'da siyasi tutukluların sayısı oldukça yüksektir. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere Rusya'da Müslümanlar "terörist", milliyetçiler "aşırıdır" (ekstrimist). Rus yönetimi milliyetçilerin sadece kendileri cezalandırmakla yetinmemekte, siyasi tutukluların yakınlarına da baskı uygulamaktadır. Yurt dışında siyasi sığınmacı olarak ikamet eden Rafis ve Nafis

Kaşapov kardeşlerin aileleri ve yakınları durmaksızın FSB tarafından sorgulanmakta, takip edilmekte, banka hesapları bloke edilmektedir.

Kazan Tatar milliyetçisi, yazar rahmetli Fenzaman Battal'ın (1939–2015) torunu Moskova Devlet Üniversitesi Matematik Bölümü yüksek lisans öğrencisi Azat Miftahov suçsuz olduğu halde tutuklanmıştır. Miftahov, 1 Şubat 2019 tarihinde Moskova'da bomba hazırlamak suçuyla tutuklanmıştır. Delil yetersizliğinden dolayı bu suç düşürülmüş, ancak bu sefer 2017 yılında “Birlik Rusya Partisinin” ofisine yapılan saldırıya katılmakla suçlanmıştır. Uluslararası insan hakları merkezi “Memorial” Azat Miftahov'u siyasi suçlu olarak tanımıştır. Miftahov'a dünyanın dört bir yanından destek gelmiştir. “Amerika Matematik Cemiyeti” adil yargılama talebinde bulunmuş, Fransa'daki matematik âlimleri adaletsizce suçlamalara karşı çıkmıştır. Krasnoyarski bölgesinin Kanski şehrindeki lise 9 sınıf öğrencileri Azat Miftahov'u savundukları için “terörist eylem” yaptıkları gerekçesiyle tutuklanmıştır. Siyasi tutuklu matematikçi Azat Miftahov hapisane şartlarında dahi çalışmalarını sürdürmüştür. Aralık ayı başında afXiv.org sayfasında onun “Modulus of continuity for a martingale sequence” başlıklı makalesi yayımlanmıştır. 23 Aralık 2020 tarihinde yapılan duruşmaya medya mensupları ve Azat Miftahov'u desteklemek için gelenler salona alınmamıştır. Destekçiler mahkeme önünde “Azat Miftahov'a – Özgürlük”, “Rusya'nın Geleceği Hapishanede Yatıyor” yazılı pankartlar açmışlar. Pankart açanlar polis tarafından gözaltına alınmıştır. Azat Miftahov da diğer “siyasi tutuklular” gibi suçsuz suçlulardandır. İlim ile uğraşıp araştırmalar yapması gereken genç yetenek Rus zindanında çürütülmektedir.

f) Gözaltı, Tutuklama ve Mahkûmiyet kararları

Tataristan'da gözaltı ve tutuklamalar keyfi olarak yapılmaktadır. Hiçbir suçu olmayan insanların evleri aranmakta, bilgisayar gibi özel eşyalarına el konulmaktadır. Rus yönetimine karşı sesi çıkanlar gözaltı ve tutuklamalarla susturulmaya çalışılmaktadır. Suç üretmekte sınır tanımayan FSB, tıpkı Stalin'in aydın soykırımı yıllarındaki gibi korkutarak idare etmeye çalışmaktadır. Uydurma davaların sonuçları ve verilecek ceza önceden bellidir. Uzun tutukluluk süreleri de yıldırmanın bir parçasıdır.

g) Kültür Varlıklarına yönelik ihlaller

Tataristan'da çeşitli yıllarda birçok tarihi bina yıkılmış, böylelikle Tatar tarihi yok edilmiştir. 2005 yılında Kazan'ın 1000 yılı kutlaması öncesi yapılan hazırlıklar sırasında 40 tane tarihi bina yerle bir edilmiştir. Bir taraftan 1000 yıllık geçmişi olan Kazan şehri, diğer taraftan tarihi değerlerin yok edilmesi.

Tataristan'ın başkenti köklü bir geçmişi olan tarihi bir şehirdir. Bu şehirde yöneticiler kültür soykırımı yapmaktadır. Eskiden Tataristan Kültür Bakanlığı'nın tarihi eserler listesinde olan Bulgar misafirhanesi önce tarihi eser listesinden çıkartılmış daha sonra 30 Eylül 2008 tarihinde (Ramazan Bayramının ilk günü) yıkılmıştır. Başta ünlü Tatar şairi Gabdulla Tukay olmak üzere birçok Kazan Tatar aydınına ev sahipliği yapmış bu tarihi binanın yıkılması Kazan Tatarlarının tarihteki izlerini silmekten başka bir şey değildir.

Moskova'da XX. yüzyıl başlarında inşa edilen tarihi bina yıkılmış yerine Moskova Merkez Camii yapılmıştır. Kazan Tatarlarının tarihine ve kültürüne saygı duymayan Rus

yönetimi tarihi değeri olan binaları yıkıp tarihi, geçmişi yok etmeye çalışarak cinayet işlemektedir.

Tarihi unutturmak sadece tarihi eserler ile sınırlı değildir. Yazılan tarih kitapları da Rus yönetimi tarafından düzeltilmektedir. Kazan Hanlığı'nın 1552 yılında Ruslar tarafından işgal edilmesi bir gerçektir. Okullar için hazırlanan yeni tarih ders kitapları Federal standartlara uygun olarak düzenlenmiştir. Söz konusu ders kitaplarına göre, Kazan Hanlığı işgal edilmemiş, kendi isteğiyle Moskova'ya katılmıştır.

Gerçek tarihi yazan yazarlar da son yıllarda yargılanmaktadır. Örneğin, yazar ve gazeteci Vahit İmamov'un 1991 yılında kaleme aldığı "Yasaklanan Tarih" adlı eseri aşırı, radikal unsurlar içerdiği gerekçesiyle mahkemeye verilmiştir. İlk duruşması 26 Ağustos 2019 tarihinde Tataristan Yüksek Mahkemesi'nde görülmüş ve eser incelenmesi için Moskova'daki bilirkişilere yollanmıştır. Rafis ve Nafis Kaşapov kardeşlerin maddi yardımıyla Yar Çallı'da 1993 yılında yayımlanan "Tatarların Vatan Savaşı" başlıklı kitabın içinde yer alan bu eser Rusça, Türkçe başta olmak üzere 12 dile çevrilmiştir. 1991 yılında yazılan bir eserin 28 yıl aradan sonra mahkemeye verilmesi trajikomik bir olaydır.

2020 yılında Ş. Mercani Tarih Enstitüsü'nü kapatma girişimi ve Tataristan Yazarlar Birliği'nin Rusya Yazarlar Birliğine katılacağı haberleri Kazan Tatarlarının kültürüne vurulan bir darbedir.

h) Toplantı ve Örgütlenme Hakkına Yönelik İhlaller

15 Ekim 1552 tarihinde Kazan Hanlığı Ruslar tarafından işgal edilmiştir. 1989 yılından itibaren 1552 Kazan Şehitleri ve Süyümbike her yıl anılmaktaydı. 2020 yılında Kazan Şehitlerini Anma önce yasaklanmış, sonra çeşitli yasaklarla izin verilmiştir. Aynı gün Moskova şehrindeki Merkez Camii karşısındaki ilan panosuna "Kazan'ın Rusya'ya Katıldığı Gün" yazısı yazılmıştır. Rusların uydurduğu yalan tarihi destekleyen bu ilan bir algı operasyonudur. 2016 yılında kabul edilen "Yarovaya kanuna" göre Kazan Tatarlarına toplanıp ataları için dua etmesi de yasaklanmıştır.

Tataristan ve Başkurdistan'da örgütlenme hakkının ihlalleri de gözlemlenmektedir. Tataristan'da Ruslar kendilerine muhalif gören tüm sivil toplum kuruluşlarını kapatmaktadır. 1918 yılında Bolşevikler tarafından dağıtılan Millî Meclis 1989 yılında tekrar kurulmuş ve faaliyetlerine başlamıştır. Ancak, aşırılık ile suçlanıp 2010 yılından sonra tekrar kapatılmıştır. Bu durum Başkurdistan için de geçerlidir. 2014 yılında kurulan "Başkurt" derneği mahkeme kararı ile 22 Mayıs 2020 tarihinde "ekstrimist" aşırılık gerekçesiyle kapatılmıştır. Başkurdistan'ın doğal zenginliklerini koruma konusunda etkinlikler düzenleyen "Başkurt" derneği Rusya Anayasası kuruluşunu yıkmaya yönelik faaliyetler yürütmekle suçlanmıştır.

i) Kişisel Güvenlik ve Beden Bütünlüğü hakkına yönelik ihlaller

Rusya'da kişisel güvenlik ve beden bütünlüğüne yönelik ihlaller gözlemlenmektedir. En güvenilir bildiğimiz üniversite ortamında dahi FSB çalışanlarının öğrencileri dövmesi akla hayale sığacak bir olay değildir. 2018 yılında Moskova Devlet Üniversitesi birinci sınıf öğrencisi Marat Nigmatullin üniversite kütüphanesinde FSB çalışanları tarafından

dövülmüştür. Nigmetullin hakkında terörü aklamak suçundan dava açılmış, 2018 yılının Aralık ayında o ev hapsine alınmıştır. Altı ay sonra ev hapsi başka yasaklarla değiştirilmiştir.

Kazan Tatar milliyetçilerine yönelik yapılan darp olayları da bulunmaktadır, ancak darp edenleri bulma ve cezalandırma yaşanmamıştır.

j) Sağlık Alanında İhlaller

Tataristan'da sağlık hizmetlerinin kalitesi düşük olmakla birlikte, sağlık hizmetlerine erişmek de kolay değildir. Doktora gidemeyen yaşlı insanlar evlerinde sağlık hizmetinden yararlanamıyor. Defalarca arayıp doktor çağırılrsa da doktorlar yaşlı, engelli insanlara bakmıyor, onları ölmesi gerekenler olarak görüyor. Yaşlı ve engellilerin de yaşama hakkı vardır, ancak Tataristan'da bu durum göz ardı ediliyor ve söz konusu insanlar sağlık hizmetlerinden mahrum kalıyor. İlaç temininde yaşanan sıkıntılar insanların tedavilerini geciktiriyor ve bu da hastaların durumunu ağırlaştırarak bazen tedaviye yanıt veremeyecek hale getiriyor. Ayrıca Rus doktorlar Tatarlara kötü muamele uygulamakla kalmıyor, hastaların kılık kıyafetine de karışarak millî kıyafetini çıkarmazsa muayene etmeyeceğini söyleme cesaretinde bulunuyorlar. Geçmişte başına tübetey (Kazan Tatarlarının millî başlık) giymiş bir büyüğümüz Rus doktor tarafından çıkarılması konusunda uyarılmış, bu olay birkaç kez tekrarlanmıştır. Rus doktorların bu gibi muamelesi evrensel sağlık hizmetlerine aykırıdır.

k) Göç Etmeye Zorlamaya Yönelik Uygulamalar ve Demografik Değişim

Dünya'da toplam 7 milyon Kazan Tatarı olduğu bilinmektedir. Günümüzde onların sadece %25 Tataristan topraklarında ikamet etmektedir. Geriye kalan %75'i dünyanın dört bir yanına dağılmıştır. Çeşitli yıllarda yaşanan büyük göçlerin ilk nedeni siyasi baskılar ve ekonomik zorluklardır. Tataristan'dan bugün de göç devam etmektedir. Bunun çeşitli nedenleri vardır. İlk nedenlerden birisi ekonomik sıkıntılardır. İnsanlar iş, aş bulmak için başka yerlere göç etmek zorunda kalmaktadır. İkinci neden ise siyasi baskı, Rus olmayan milletlere uygulanan zulümdür. İnsanlar kendi özvatandaşlarında yabancı muamelesi görmekte, susturulmakta, sindirilmektedir.

Eskiden beri gelen Ruslaştırma siyaseti bugün de sürmektedir. Bilindiği üzere Sovyetler döneminde birçok insan devlet lojmanlarında oturuyordu. Günümüzde bu lojmanlar eskidi onun için yerine yenileri yapılmakta, insanlar yeni lojmanlara yerleştirilmektedir. Ancak burada da Kazan Tatarlarına tuzak kurulmaktadır. Kazan Tatarları yaşadıkları bölgeden uzaklaştırılıp Rusların yaşadıkları bölgelere yerleştirilmektedir. Bu da Rusya'nın Rus olmayan milletleri Ruslaştırma siyasetinin bir parçasıdır.

SONUÇ

Yayınlanmış olduğumuz bu Raporda Kırım yarımadasının 2014 yılında işgalinden sonra gerçekleşen insan hakları ihlallerini elimizden geldiğince kısa bir şekilde ve ayrıntıya kaçmadan özetlemeye çalıştık. Buna rağmen, yaşanan ihlallerin çokluğu ve yoğunluğu nedeni ile sayfa sayısını daha fazla kısıtlayamadık.

İlaveten, Tataristan'da son yıllarda yaşanan insan hakları ihlalleri, haksız tutuklama ve yargılamaları da okuyucunun dikkatine celb etmek, Kazan Tatar kardeşlerimize akrabalık borcumuzdu. Bundan böyle çalışmalarımızda Kırım özelinde ve Rusya Federasyonu genelinde yaşanan insan hakları ihlallerine elden geldiğince yer vermeye gayret göstereceğiz.

Bu oldukça kısaltılmış Raporda da görüleceği üzere gerek Kırım'da gerekse Tataristan örneğinden hareketler bugün Rusya Federasyonunun bir nedenle hüküm sürdüğü bütün topraklarda insan hakları sadece kağıt üzerine görünmez mürekkeple yazılmış bir "masal" niteliğindedir.

Tüm bu ihlaller alt alta toplandığında, ceza hukuku anlamında suçlar içtima etmiş ve hangi ünvan ve görevde olursa olsun faillerinin uluslararası ceza mahkemesinde yargılanmaları gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Diğer taraftan Rusya Federasyonu Anayasasında 2020 yılında yapılan değişiklikler, 2019 yılında Anadilde Eğitimin Sınırlandırılmasına Yönelik Kanun ile Federasyon topraklarında yaşayan gayriRus tüm halkların varlığına yönelik ipuçlarını veren tehditin maddî hukuk anlamında da artık tehdit olmaktan da öte doğrudan tecavüz niteliğine bürünmesi sonucunu doğurmuştur. Yeni Anayasa ile Federasyonun kurucu halkı, sahibi, efendisi olarak Rus halkı ya da daha doğru bir deyişle Kremlin yönetimi olmuş, diğer halkların anadilde eğitim başta olmak üzere kültürel ve medeni mirasını ve varlığını koruyabilme imkan ve ihtimalleri yasal bağlamda ortadan tamamen kaldırılarak Kremlin'in insafına bırakılmıştır. Keza yeni Rusya Anayasası uluslararası hukuk ve evrensel hukuk normlarının tamamen aksi yeni düzenlemeleri ve kabulleri ile dünya barışı ve istikrarı için büyük tehdit içeren normsal düzenlemeleri haizdir.

Bütün dünya için büyük tehditleri içinde barındıran yeni Rus Anayasasının temel özelliği ırkçı, ayrımcı ve Rus etnisitesinin diğer uluslara üstünlüğü iddiasına dayanmaktadır. Bu hali ile Rusya Federasyonunda yaşayan diğer ulusların temelde yaşam ve varlık hakkı ortadan kalkmış durumdadır.